

ŽELJKO PURATIĆ
Filozofski fakultet
Sarajevo

UDK 871—14: 886.1./2.035

HORACIJEVA ODA III 9 U STARIJIM I NOVIJIM HRVATSKIM I SRPSKIM PREPJEVIMA

Smatramo interesantnim i korisnim publicirati više prepjeva „kraljice oda“ (Horacije Lidiji). Poznato je da je za ovu pjesmu, a i za IV 3 (Quem tu, Melpomene, semel. . . : rekao *Giulio Cesare Scaligere* (1484—1558) u svojoj *Poetici* da su slađe od ambrozija i nektara i da bi bio radije pjesnikom tih pjesama nego kraljem cijele Aragonije.

Od novije literature o Horaciju u hrvatskoj književnosti imamo nekoliko studija *Vladimira Vratovića*, *Stevana Josifovića* i *Željka Puratića*. Od starijih studija vrijedna je Nikole Šopa *Knjiga o Horaciju*, Beograd 1933. Studija V. Vratovića tiskana je u Radu JAZU, knj. XVI, sv. 357, Zagreb 1971. Studija slabije znanstvene vrijednosti, bez potpunosti i poznavanja rukopisne građe, koju je objavio S. Josifović, tiskana je u ŽA, Skopje, 1966. O recepciji Horacija u hrvatskih latinista imamo studiju V. Vratovića u „Forumu“ 9 (1975), Zagreb, s obiljem novijih podataka. Studija ili sinteza St. Josifovića o Horaciju „In der serbokroatischen“, kako autor veli „Literatur“, obrađuje pretežno djela *hrvatske* književnosti, manje djela *srpske* književnosti, i to tiskana i pisana samo na hrvatskom i srpskom književnom jeziku (ona na latinskom ne obrađuje!).

Prvu spomenutu Horacijevu pjesmu (III 9) *DONEC GRATUS ERAM TIBI* (Slučajni susret, prošlost za kojom žali oboje, prividna sadašnja sreća, predosjećanje pomirenja i sretné budućnosti) prevodili su Miho Bunić Babulinov (1541—1617), Dživo Bunić Vučićević (oko 1591—1658), Luko Miha de Bonna-Bunić (1708—1778), Đorđo (Đuro) Hidža (1752—1833), Stevan Lazić (Matica Srpska, Budim 1862, Ode), Zmaj Jovan Jovanović (prevedena oda god. 1900), Grgur Berić (prozni prijevod (Nova iskra IX, 1902, Beograd, br. 7—8), Milan Budisavljević (Brankovo kolo 17, god. 1911. Sremski Karlovci), Miroslav Marković, Beograd 1956 („Mala biblioteka“).

Za ove podatke isp. M. Budimir — M. Flašar „Pregled rimske književnosti“. Za naše učenike, studente i druge, koje Horacije privlači, donosimo sve prijevode spomenutih pisaca, kako bi ih mogli uspoređivati, analizirati i uživati u starijim i novijim prepjevima iste pjesme.

MIHO BUNIĆ BABULINOV Pjesni ljuvene, 14)

(1541—1617)

Ova parafraza ili prepjev, vrlo slaba je preradba Horacijeve pjesme. Pjesnik ispušta sva vlastita imena, a i neke stihove, npr. nadmetanje. Pjesnik samo izbliza slijedi Horacija. Radi se, dakle, o *preradbi* Hor. pjesme.

Lj. Dokle dragi tvoj bjeh, vilo,
ni ki *draži* uživaše
tvoje drago lice bilo,
čestita me vas svijet zvaše
i blažena vrh blaženih.

- V. Dokle bjeh ti u milosti,
 ni *kâ druga* bila vila
 uživaše tve lijeposti;
 s božicom se promijenila
 ne bih, *kâ Adona* grli.
- Lj. Druge vile slatki pogled
 moje srce sada vlada,
 smrt za *kû* bih svaku i zled
 podnil, er je lijepa mlada,
 mene u prsijeh sada nosi.
- V. Lica bila, rusih kosi,
 mladac ljepši ner sunašce,
 sad mē misli sobom nosi
 komu u dar dah srdašce,
 da ga on vlada, gizda moja.
- Lj. Al nu se vrati, vilo,
 naša prva ljubav, i ja
 sej vil ogjem lice bilo,
 da s' ti odsad *mâ* gospoja,
 ja tvoj verni rob i sluga!
- V. Za sve er on suncu odsiva,
 ti s' lis, vjetri kim svi kreću,
 s tobom mrtva, s tobom živa,
 kad bi mi imat' taku sreću,
 hotjela bih pribivati.

(Neke riječi i stihove potcrtao sam ja. Usporedi osobito 3. i 4. kiticu!)

DŽIVO BUNIĆ VUČIĆEVIĆ (Plandovanje, 38)

(1591—1658)

On isto tako izbliza slijedi Horacija. Radi se o prepjevu ili parafrazi, nikako o prijevodu. Pitanje je može li se pjesma smatrati originalnom. Ipak više djeluje kao *preradba*.

Pokli me ostavi, mladče nemili,
 Ter se darova drugoj si vili,
 Vidjet te neće — mē oči veće.

Pokli ti sada, huda gospođe,
 Od mene ubjegnū, a drugom pođe,
 Na te mrzjet ću — kô na zlu srijeću.

Odnosi se na original:
 prvi dio (Ž.P.)

Ljepšemu od tebe ja sada hrlim,
 Dražega od tebe ja sada grlim.
 On ima oči — zvijezde s istoči.

drugi dio (Ž. P.)

Polijepšu vilu, diku za moju
 Uzeo sam meni milu gospoju,
 Nje su medene — usti rumene.

On mene ljubi pravom ljubavi,
 Ja s njim sam vazda u sni i u javi,
 On je čestiti — moj raj na sviti.

Dragahna moja mene miluje,
Svu lijepost dala meni svoju je.
Ona sladko je — blaženstvo moje.

Ti si nevjeran, a on je viran,
Ti vazda srdit, a on blag i miran,
Ti duh od tmina — on duh s visina.

treći dio (Ž. P.)

Nu ako ljubav opet nas smiri,
Ter nas potvrdi u boljoj viri,
I ti gospoja — vik budeš moja?

Za sve er dostojan nijesi milosti,
Praštam ti, braće, i ti oprosti,
S tobom živjet ću — s tobom umrijet ću.

Sriječne ti svađe naše su bile,
S cijelovim tako kad su svršile,
Ti si mâ druga — a ja tvoj sluga.

LUKO MIHA DE BONA (BUNIĆ)

(1708—1778)

Prema V. Vratoviću (o. c.) ova parafraza ima živosti, sintaktički je svježije komponirana, ritam slijedi bolju tradiciju dubrovačkoga osmerca, osobito u vezi s ovom temom. Parafraza je po V. V., okretnija nego kod Miha Bunića Babulinova.

24. *Razgovor među dva svađena ljubavnika, Oracijom i Lidijom. Iz Oracijae ode IX lib. III Donec gratus eram tibi.*

Ora.: Dokle tebi drag sam bio
Ni te *draži* mlad grlio,
cijenih moju čes srećniju
neg' da vladam svu Persiju.

Lid.: Dok me *prvu nazivô* je
Moj drag, ni bi prva Hloe,
Slavna imena bih Lidija,
Svjetlja rimska neg' Ilija.

Ora.: Sad mnom Traška Hloe *vлада*,
Kâ glas hitro žicam sklada;
Za kû neimam strah umriti,
Ak' htje udes njom prostiiti.

Lid.: *Sin Ornita mene užiže*,
I moj njega plam *ražiže*:
Za nj ću voljna dvaš umriti
A da bude on živiti.

Ora.: Nu da ljubav rastrkane
Zbiti u stari jaram stane?
S tobom rad ću sved' živiti!

Lid.: Ja ću s tobom rada umriti!

Sve što je u tekstu potcrtano, označio sam ja radi eventualnog upoređenja s originalom, a i stoga što smatram da na tjm mjestima treba možda razmišljati. Ili su mi se ta mjesta učinila interesantnima. Slično postupam i u slučajevima drugih prevodilaca, na ovim stranicama.

ĐORĐO HIDŽA (Đuro Hidža)

(1752—1833)

- H. Biah ti dok mio i dok ti mene van
Vrat sniježni grlio nije mladić ijedan:
Već čestit tad bih ja
Persijanskoga od kralja.
- L. Dokle god druga te ne zanije s ljubavi
I većma Kloa te od Lidije ne stravi,
Pritjecah u imenu
Iliju slavljenju.
- H. Bugarska Kloe mnom sad vlada, kâ medno
Romonit zna s lirom i pjevat zajedno;
Ne marim skratit moj
Za duljit život njoj.
- L. *Prži me ljuveni moj Bijelko zadosti*
Ki je cvijetak cijenjeni sve rimske mladosti:
Spravna sam *dvaš* umrijet
Da bude on živjet.
- H. Nu ako prednja mâ ljubav se povrati?
I tvrdim uzama bude nas vezati?
I Klou doljubim?
A Lidiju zaljubim?
- L. Neka je ko zora on krasan i ti pržeć
Adrijanskog već mora i vjetra varljiv već,
S tobom ću živjeti
I voljno umrijeti.

O Hidži kao pjesniku na našem jeziku pisao je *Rafo Bogišić* u knjizi 19. PET STOLJEĆA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, gdje je uvrstio i nekoliko prijevoda iz Horacija, ali, začudo, valjda u brzini, izostavio je ovu lijepu ili prelijepu odu! O Hidžinoj latinskoj poeziji pisao je V. Vratović (Hrv. latinisti, II), i pisac ovih redova na nekim mjestima (*Radovi* Filoz. f. u Sarajevu, *Živa antika* (Skopje). Inače, Hidža je bio poznati i priznati prevodilac klasika krajem 18. i početkom 19. st. u Dubrovniku.

STEVAN LAZIĆ (MS, Budim 1862, Ode)

On nam u ovom prijevodu izgleda samo učeni stihotvorac, bez Horacijeva pjesničkog talenta.

- H. Dok sladkij bi ja tvoj, nit' koi
U mladosti boljoj momak ti savija
Ruke oko vrata bela,
Od kralja Persijskog živih blaženie.
- L. Dok nisi goreo većma
Za drugom, Lidia ne stoja za Hlojom,
Lidia imena znatnog,
Rimske slavnija od Ilie ja živih,

- H. Hloja sad Tračka mnom vlada,
Pesme što sladke zna, u citari vešta;
Ne bi s'bojô za nju umret'
Dušu ostavšu da sudbina poštedi.
- L. Zajmnim mene plamom pali
Turin-Ornita sin Kalajs;
Za kog dvaput bi umrla,
Dečka kad bi sudba štedila ostavša.
- H. Šta? Kad s' vraća Venus stara,
Kad u tučnij jaram rasztavljene tera?
Kad plava stresa taj Hloja,
I vrata Lidii odgnanoj odškrinu s'?
- L. Onaj ma da e od zvezde
Lepšij, ti lakšij od jagnjede i burnog
Ljućij od Adrie,
S tobom bi živela, s tobom bi mreła rado.

Nama je danas neobičan i stran izraz S. Lazića. Nalazimo nama stranih oblika i riječi (npr. pridjevi na *-ij*, participi na *-vši*, riječ jagnjeda = pluto itd.)

ZMAJ JOVAN JOVANOVIĆ (ZMAJ)

(1883—1904)

Ritam prijevoda odgovara klasičnom ritmu. Zmaj fino transponira latinski original na srpski jezik. Prevodi zaista pjesnički, a Horacijeve misli i u prijevodu zadržavaju svoju *dušu*.

- H. Dok bejah tebi drag i mio, Lidijo,
Dok ti je 'nako prio moj zagrljaj,
Slade neg ičij drugi, Lidijo,
Srećniji bejah nego persijski kralj.
- L. I dok ti grudi nisu planule većma
Za drugim stvorom, za Hlojom divotnom,
Ti onda beše meni sve i sva,
Slavnija bejah od rimske Ilije.
- H. Sad sam u vlasti Hloje, vešte Tračkinje,
Što ume citrom svojom da me očara;
Za nju bih vrlo rad svoj život žrtvovao,
Samo da sudba *duši* milost podari.
- L. Sad plamtim za mladim, krasnim Kalajisom,
Turincem, milim sinom Ornita.
Za njega bih rado i dvaput umrla,
Samo da sudba *duši* milos podari.
- H. Al šta, da nešto stara se ljubav povrati,
Da starom tučnjem jarmu i opet podlegnem,
Da Hloju plavu od sebe otisnem,
A svoja vrata da mi Lidija otvori? *Netačno preveo (Ž. P.)*
- L. Ma da je onaj lepši od zvezde najlepše,
A ti si lakši nego trunak jagnjeda,
I ljuće možeš zanet' nego burna Hadrija,
S tobom bih volela živeti, s tobom umreti!

GRGUR IL. BERIĆ (*Nova iskra IX*, 1907, *Beograd, br. 7—8*)

Oda u dijalogu

Već u prvom retku svoga prijevoda Berić ne pogada smisao (potior). Inače, ne možemo ovom proznom prijevodu osporiti izvjesnu vjernost originalu.

H.

Dok ti mio bejah, dok još ni jedan drugi mladić, sem mene, nije grlio tvoj beli vrat, živeo sam srećnije no kralj persijski.

L.

Dok ti nisi goreo ljubavlju za drugom i dok si Lidiju voleo više nego Hloju, tada sam ja, ponosna zbog takvog glasa, živela slavnije od matere Romulove.

H.

Mnome sad vlada Tračanka Hloja, koja ume slatke pesme da peva i na liri da svira; za nju se ne bih bojao umreti, samo da je sudbina poštedi u životu.

L.

Mene svojom ljubavlju raspaljuje Kalais, sin Ornita iz Tirije; za njega bih po sto puta umrla, samo da ga sudbina u životu poštedi.

H.

Ali ako se stara ljubav vrati i ako nas razdvojene podvrgne pod svoj moćni jaram? Ako odgurnem plavušu Hloju i ako svoja vrata otvorim odbačenoj Lidiji?

L.

Ma da je onaj od zvezde lepši, a ti od pluta lakši i od pomamnoga mora gnev-niji — s tobom bih volela živeti, s tobom bih rado umrla!

MILAN BUDISAVLJEVIĆ (*Brankovo kolo* 17/1911)

Svidalo se dvoje mladih (C. III 9)

Dokle mio bijah tebi,
Drugi ruke nije vio
Oko tvoga b'jela vrata —
Sretniji sam neg' car bio.

Dokle drugu ti ne ljublja,
I šta Hloja spram Lidije! —
Lidije ti puna usta,
Ja slavnija od Silvije!

Mene ljubi sada Hloja,
U gitaru slatko bije,
Za nju rado ja bih umro,
Samo nju da sunce grije.

A ja gorim od ljubavi
 Za Kalasjom — dičan li je!
 Dva života za njegov dajem,
 Samo da njegov sunce grije!

A da s' vrati stara ljubav
 I nadu se rastavljeni,
 Plava s'Hloja odnemari —
 Lidi dvori otvoreni?

Ma da j' ljepši i od zv'jezde,
 A ti pluto ko na vodi,
 I od mora veća srda, —
 S tobom život, — u grob vodi!

Osjeća se da Budisavljević ima talenta, što, po našem sudu, pokazuju sretno pogođene rime. Istaknuto je i *nadmetanje*, koje, zajedno sa rimama, djeluje zaista svježe.

MIROSLAV MARKOVIĆ (*1920.— god.)

Hor. Dok sam ti drag bio,
 dok ti niko drugi, niko draži nije
 beli vrat grlio —
 sjah od sreće više nego car Persije.

Lid. Dok si me ljubio,
 dok Hloja ne beše preča od Lidije —
 sved' mi se divio,
 sjah slavnija više od rimske Ilije.

Hor. Sad me Hloja voli,
 Tračanka uz citru slatki što zna poj.
 Za njen život goli,
 ako sudba hoće, odmah daću svoj.

Lid. Za mnom opet gori
 Ornitov Kalais mladi, iz Turija;
 da ga ne umori
 smrt, dva ću života žrtvovati i ja.

Hor. A što ako nam se ljubav vrati stara
 i tučani igo oko nas svije,
 i za plavom Hlojom više ne izgara
 srce, sad slobodno za ljubav Lidije?

Lid. Mada mu je lice od zvezde sjajnije,
 a nestalnost tvoju treba da prezrem,
 laku ko list, mrku kao ćud Hadrije —
 s tobom bih da živim, s tobom rado mrem!

Ne bi nas trebalo zamarati ovo poređenje raznih prepjeva (preradbi) iste latinske pjesme. Analiza originala te uspoređenje sa raznim prepjevima bilo bi korisno i zanimljivo. U našoj literaturi (teoriji prevođenja) nema mnogo sličnih primjera ove vrste. Kod starijih hrvatskih prepjeva trebalo bi pojasniti neke oblike i izraze. Ali to neka uradi čitatelj. Isp. i M. Puratić: *Krača analiza Haracjeve pjesme „Donec gratus eram tibi“* (III, 9) (Hrvatski i srpski prepjevi i prijevodi) — „MARULIĆ“, svibanj — lipanj 1979., Zagreb.

Primjeno 20. januara 1981.